

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
2 ԱՊՐԻԼԻ 2017Թ.

ԴԻՏՈՐԴԻ ՁԵՌՆԱՐԿ

www.elections.am

Սույն ձեռնարկը հրապարակվել է ի կատարումն Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի պահանջների: Այն կազմվել է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կողմից՝ Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի և Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որոշումների հիման վրա:

ԴԻՏՈՐԴԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

Դիտորդական առաքելության նպատակն ընտրական գործընթացների վերաբերյալ հավաստի տեղեկությունների հավաքումն է և դրանց հիման վրա անկախ եզրակացության կազմումը:

Դիտորդական առաքելությունն իրականացվում է դիտորդների միջոցով՝ պահպանելով չեզոքության, անկողմնակալության և ընտրական գործընթացներին չմիջամտելու սկզբունքները:

ԴԻՏՈՐԴԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ

Ընտրությունների ժամանակ դիտորդական առաքելության իրավունք ունեն՝

- ✓ միջազգային կազմակերպությունները.
- ✓ օտարերկրյա այն հասարակական կազմակերպությունները, որոնց կանոնադրական նպատակները ներառում են ժողովրդավարության և մարդու իրավունքների պաշտպանության հարցեր.
- ✓ Հայաստանի Հանրապետության այն հասարակական կազմակերպությունները, որոնց կանոնադրական նպատակներն ընտրությունները նշանակելու օրվան նախորդող նվազագույնը մեկ տարի ներառում են ժողովրդավարության և մարդու իրավունքների պաշտպանության հարցեր, և որոնք չեն աջակցում թեկնածուներին կամ ընտրություններին մասնակցող կուսակցություններին, կուսակցությունների դաշինքներին (այսուհետ՝ ընտրություններին մասնակցող կուսակցություն):

Միջազգային կազմակերպությունների, օտարերկրյա հասարակական կազմակերպությունների դիտորդական առաքելությունների կազմում որպես դիտորդ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիներ ընդգրկվել ՉԵՆ ԿԱՐՈՂ:

Միջազգային կազմակերպությունները և օտարերկրյա հասարակական կազմակերպությունները դիտորդական առաքելություն կարող են իրականացնել **ՀՐԱՎԵՐԻ ԱՌԿԱՅՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ**՝ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովում հավատարմագրվելուց հետո:

Նշված կազմակերպություններին դիտորդական առաքելություն իրականացնելու հրավեր ուղարկելու իրավունք ունեն՝

- Հայաստանի Հանրապետության Նախագահը,
- Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի նախագահը,
- Հայաստանի Հանրապետության վարչապետը,
- Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը:

Միջազգային կազմակերպությունների, օտարերկրյա և Հայաստանի Հանրապետության հասարակական կազմակերպությունների դիտորդական առաքելությունների՝ ընտրությունների վերաբերյալ զեկույցները տեղադրվում են Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի համացանցային կայքում (www.elections.am):

Այցելուներ

Հայաստանի Հանրապետությունում հավատարմագրված դիվանագիտական և հյուպատոսական ներկայացուցչությունների ներկայացուցիչները հրավերի առկայության դեպքում կարող են ընտրությունների ժամանակ այցելուի կարգավիճակով իրականացնել ընտրական գործընթացի դիտարկում:

Նշված անձանց հրավեր ուղարկում է Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարությունը:

Այլ պետությունների ընտրական մարմինների ներկայացուցիչները հրավերի առկայության դեպքում կարող են ընտրությունների ժամանակ այցելուի կարգավիճակով իրականացնել ընտրական գործընթացի դիտարկում:

Նշված անձանց հրավեր ուղարկում է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը:

ՀԱՎԱՏԱՐՄԱԳՐՄԱՆ ԿԱՐԳԸ, ԴԻՏՈՐԴՆԵՐԻ ԼԻԱԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԺԱՄԿԵՏԸ

Դիտորդներն իրենց առաքելությունն իրականացնում են Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովում հավատարմագրվելուց հետո:

Դիտորդների հավատարմագրման կարգը, հավատարմագրման համար անհրաժեշտ փաստաթղթերի և տեղեկությունների ցանկը, հավատարմագրման համար ներկայացվող դիտորդների ցուցակի էլեկտրոնային ձևը, ներկայացման կարգը, դիտորդների և այցելուների վկայականների ձևերը և դրանց լրացման կարգը սահմանված են Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2016թ. նոյեմբերի 9-ի թիվ 119-Ն որոշմամբ:

Հավատարմագրվելու կամ հավատարմագրված դիտորդների ցանկում փոփոխություններ (լրացումներ) կատարելու համար դիմումները Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով են ներկայացվում **ընտրությունները նշանակելու օրվանից հետո, բայց քվերարկության օրվանից ոչ ուշ, քան 15 ՕՐ ԱՌԱՋ:**

Հավատարմագրվելու դիմումը պետք է նշում պարունակի՝

- վարքագծի կանոնների ընդունման,
- կազմակերպության դիտորդների ուսուցման մասին:

Հավատարմագրվելու համար դիմումին կից ներկայացվում է.

- ☑ կազմակերպության կանոնադրության պատճենը՝ հանրապետությունում գրանցված կազմակերպությունների դեպքում (սույն պահանջը գործում է մինչև իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրի էլեկտրոնային գրանցամատյանի մուտքի հնարավորություն ստանալը),
- ☑ հրավերի պատճենը՝ միջազգային կազմակերպությունների դեպքում,
- ☑ դիտորդական առաքելություն իրականացնող անձանց ցուցակը՝ նաև էլեկտրոնային կրիչով՝ Microsoft Excel տարբերակով: Ցուցակի էլեկտրոնային տարբերակը ներբեռնվում է Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի համացանցային կայքից և լրացվում այդ տարբերակում նշված եղանակով:

Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը դիտորդական առաքելություն իրականացնող կազմակերպություններին համապատասխան վկայականներ է տրամադրում դիմումը ստանալուց հետո՝

12 ՕՐԿԱ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ:

Տեղական դիտորդների դեպքում համապատասխան կազմակերպությանը տրվում է իր կողմից ներկայացված ցուցակում ընդգրկված դիտորդների թվին համապատասխան քանակի վկայականներ, որոնցում լրացվում է համապատասխան կազմակերպության անվանումը:

Դիտորդի վկայականում դիտորդի ազգանունը, անունը, հայրանունը լրացվում է համապատասխան կազմակերպության կողմից և տրամադրվում է դիտորդին:

Վկայականը կարող է կնքվել նաև դիտորդական առաքելություն իրականացնող կազմակերպության կնիքով:

Դիտորդների լիազորությունները դադարում են ընտրությունների արդյունքների պաշտոնական **ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄԻՑ ՀԵՏՈ՝ 8-ՐԴ ՕՐԸ**, եթե ընտրության արդյունքները դատարան չեն բողոքարկվել: Ընտրությունների արդյունքները դատարան բողոքարկելու դեպքում դիտորդների լիազորություններն ավարտվում են դատական ակտի հրապարակման օրվա հաջորդ օրը, եթե ընտրության երկրորդ փուլ կամ վերաքվեարկություն չի նշանակվել:

Ազգային ժողովի ընտրության երկրորդ փուլի և վերաքվեարկության դեպքում դիտորդների կրկին հավատարմագրում **ՉԻ ՊԱՀԱՆՋՎՈՒՄ:**

ԴԻՏՈՐԴԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ, ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՌՈՒԹՅԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԸ

Դիտորդն իրավունք ունի՝

- ներկա լինել ընտրական հանձնաժողովի նիստերին, իսկ քվեարկության ընթացքում՝ նաև քվեարկության սենյակում:

Ընտրական հանձնաժողովի նիստերին, իսկ քվեարկության ընթացքում՝ նաև տեղամասային կենտրոնում (քվեարկության սենյակում), կարող են ներկա լինել յուրաքանչյուր միջազգային կազմակերպությունից մինչև **ԵՐԿՈՒ ԴԻՏՈՐԴ**՝ թարգմանչի ուղեկցությամբ, իսկ տեղական դիտորդների դեպքում՝ յուրաքանչյուր կազմակերպությունից՝ **ՄԵԿ ԴԻՏՈՐԴ**:

Դիտորդը ընտրական հանձնաժողովի նիստերին, իսկ քվեարկության ընթացքում՝ նաև տեղամասային կենտրոնում (քվեարկության սենյակում), կարող է ներկա լինել, եթե ունի սահմանված նմուշի վկայական:

Հանձնաժողովի նախագահն **ԱՐԳԵԼՈՒՄ Է** ընտրական հանձնաժողովներում, իսկ քվեարկության ընթացքում նաև քվեարկության սենյակում ներկա լինելու այն անձանց, ովքեր չունեն համապատասխան իրավունք:

Դիտորդի վկայականն ուժի մեջ է անձը հաստատող փաստաթղթի առկայության դեպքում:

Դիտորդը պարտավոր է դիտորդի իր վկայականը տեսանելի ձևով կրել վերնագգեստի վրա:

Հանձնաժողովի նախագահը դուրս է հրավիրում նաև այն անձանց, ովքեր վերնագգեստի վրա տեսանելի ձևով չեն կրում համապատասխան վկայական:

Ընտրական հանձնաժողովի նիստերին դիտորդի ներկայությունը արձանագրվում է ընտրական հանձնաժողովի կողմից:

Քվեարկության օրը տեղամասային կենտրոն (քվեարկության սենյակ) դիտորդի այցելության դեպքում համապատասխան գրառում է կատարվում տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի գրանցամատյանում (նշվում է կազմակերպության անվանումը, դիտորդի

անունը, ազգանունը և տեղամաս մուտք գործելու և տեղամասից հեռանալու ժամը):

Դիտորդն իրավունք ունի՝

- **հետևելու քվեաթերթիկների և ինքնասուսնծվող դրոշմանիշների տպագրման, փոխադրման, պահպանման և հաշվարկման գործընթացներին:**

Դիտորդները կարող են տպագրության ողջ ընթացքում տպագրատանը հետևել քվեաթերթիկների և ինքնասուսնծվող դրոշմանիշների տպագրմանը, իրենց միջոցներով ուղեկցել քվեաթերթիկները և ինքնասուսնծվող դրոշմանիշները տպագրատանից տարածքային ընտրական հանձնաժողով, քվեարկության նախորդ օրը՝ տարածքային ընտրական հանձնաժողովից տեղամասային ընտրական հանձնաժողով, իսկ քվեարկության արդյունքներն ամփոփելուց հետո՝ ընտրական փաստաթղթերը տեղամասային ընտրական հանձնաժողովից տարածքային ընտրական հանձնաժողով տեղափոխող մեքենան:

Դիտորդները կարող են քվեարկության նախորդ օրը հետևել ընտրական փաստաթղթերը և տեխնիկական սարքավորումները տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներին հատկացնելու գործընթացին, դրանց պահպանմանը, քվեարկության օրը տեղամասային ընտրական հանձնաժողովում չմիջամտելով հանձնաժողովի աշխատանքներին, հետևել քվեարկության արդյունքներն ամփոփելու գործընթացին:

Դիտորդն իրավունք ունի՝

- **ծանոթանալու Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի, տարածքային ընտրական հանձնաժողովի տնօրինության տակ գտնվող ընտրական փաստաթղթերին և ինքնուրույն կատարելու քաղվածքներ, ստանալու պատճեններ այն փաստաթղթերից, որոնք տեղակայված չեն Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի համացանցային կայքում:**

Դիտորդն իրավունք ունի՝

- **տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի նախագահի, քարտուղարի կամ հանձնաժողովի անդամներից որևէ մեկի ներկայությամբ, ում կհանձնարարի հանձնաժողովի նախագահը, ծանոթանալու տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի**

տնօրինության տակ գտնվող ընտրական փաստաթղթերին (բացառությամբ քվեարկության ընթացքում քվեարկությանը մասնակցած ընտրողների ցուցակների), դատարանի համապատասխան վճիռներին, ընտրողին տրամադրած լիազոր մարմնի համապատասխան տեղեկանքին: Չմիջամտելով ընտրական հանձնաժողովի աշխատանքներին և չխաթարելով քվեարկության ընթացքը՝ ինքնուրույն կատարելու քաղվածքներ և նշումներ ընտրական փաստաթղթերից (բացառությամբ քվեարկությանը մասնակցած ընտրողների ցուցակների, քվեարկության կտրոնների):

Քվեարկության ընթացքում քվեարկությանը մասնակցած ընտրողների ցուցակներից և քվեարկության կտրոններից քաղվածքներ և նշումներ կատարելն արգելվում է:

Տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի նախագահը քվեարկության արդյունքների ամփոփման, իսկ տարածքային ընտրական հանձնաժողովի նախագահը քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի գործընթացը կազմակերպում են այնպես, որ դիտորդները հնարավորություն ունենան հետևել քվեարկության կտրոնների, ինքնասուսնծվող դրոշմանիշների հաշվարկման, քվեաթերթիկների վավերականության որոշման, քվեաթերթիկների տեսակավորման, քվեաթերթիկների հաշվարկման գործընթացներին:

Դիտորդը կարող է լուսանկարահանել, տեսանկարահանել ընտրական հանձնաժողովների նիստերը, ինչպես նաև քվեարկության ընթացքը, քվեարկության արդյունքների ամփոփման գործընթացը և քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի աշխատանքները՝ չխախտելով ընտրողների քվեարկության գաղտնիության իրավունքը:

Ազգային ժողովի ընտրությունների ժամանակ դիտորդները կարող են լուսանկարել կամ տեսանկարահանել ընտրական տեղամասում կազմված քվեարկության արդյունքների արձանագրությունը:

Դիտորդի պահանջով նրան տրվում է ընտրական տեղամասում քվեարկության արդյունքների արձանագրությունից քաղվածք՝ վավերացված հանձնաժողովի նախագահի և քարտուղարի ստորագրություններով և հանձնաժողովի կնիքով:

Դիտորդն իրավունք ունի՝

- բողոքարկել ընտրական հանձնաժողովի որոշումները, գործողությունները (անգործությունը), եթե գտնում է, որ խախտվել են դիտորդի Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքով սահմանված իրավունքները:

Ընտրական հանձնաժողովներ ներկայացված դիմումը պետք է ստորագրված լինի, ներառի դիմողի անունը, ազգանունը, հասցեն, տրման ամսաթիվը (կարող է ներառել նաև դիմումատուի հեռախոսահամարը, էլեկտրոնային փոստի հասցեն): Դիմումում պետք է սահմանված լինի դիմումատուի պահանջը, բերված լինեն հիմնավորումները, իսկ հնարավոր ապացույցները պետք է կցված լինեն դիմումին:

Եթե դիմումը ներկայացվում է ներկայացուցչի միջոցով, ապա պետք է ներկայացվի նաև օրենքով սահմանված կարգով տրված լիազորագիր:

Դիտորդի կողմից ներկայացված դիմումներին կից պետք է ներկայացվի դիտորդի կարգավիճակը հավաստող փաստաթղթի (սահմանված նմուշի վկայականի) պատճենը:

Դիտորդն իրավունք ունի՝

- ազատ տեղաշարժվելու քվեարկության սենյակում՝ քվեաթերթիկների, քվեարկության ծրարների, ընտրողների ցուցակների ու քվեատուփի դիտարկման համար:

Դիտորդն իրավունք ունի՝

- հրապարակայնորեն, այդ թվում՝ զանգվածային լրատվության միջոցներով հայտնելու կարծիք, անելու հայտարարություն՝ ընտրությունների կազմակերպման և անցկացման վերաբերյալ:

Դիտորդն իրավունք ունի՝

- պահանջելու, որ իր գնահատականն արձանագրվի տեղամասային ընտրական հանձնաժողով գրանցամատյանում, եթե դիտորդը գտնում է, որ քվեարկության ընթացքում տեղի է ունեցել Ընտրական օրենսգրքով նախատեսված քվեարկության կարգի խախտում:

Դիտորդի Ընտրական օրենսգրքով սահմանված իրավունքների որևէ սահմանափակում չի թույլատրվում, բացառությամբ հետևյալ դեպքերի՝

1. Դիտորդը կարող է հեռացվել ընտրական հանձնաժողովի նիստից, իսկ քվեարկության օրը՝ տեղամասային կենտրոնից երբ՝

- դիտորդն աջակցում է որևէ թեկնածուի, ընտրություններին մասնակցող որևէ կուսակցության.
- խախտում է Ընտրական օրենսգրքի պահանջներն այն եղանակով, որն էապես խաթարում է ընտրական հանձնաժողովի բնականոն աշխատանքը կամ քվեարկության բնականոն ընթացքը:

Դիտորդին ընտրական հանձնաժողովի նիստից, իսկ քվեարկության օրը՝ տեղամասային կենտրոնից՝ հեռացնելու մասին որոշումն ընդունվում է ընտրական հանձնաժողովի անդամների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն **2/3**-ով:

2. Եթե քվեարկության սենյակում գտնվող դիտորդների, զանգվածային լրատվության միջոցների ներկայացուցիչների թիվն այնքան է, որ ակնհայտորեն խաթարում է քվեարկության բնականոն ընթացքը, ապա տեղամասային ընտրական հանձնաժողովն իրավասու է սահմանելու քվեարկության սենյակում միաժամանակյա գտնվելու իրավունք ունեցող դիտորդների և զանգվածային լրատվության միջոցների ներկայացուցիչների առավելագույն թիվը:

Որոշումն ընդունվում է տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի անդամների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն **2/3**-ով:

Որոշումը պետք է համապատասխանի համաչափության սկզբունքին, և ամեն դեպքում այդ որոշմամբ սահմանված թիվը չի կարող նվազ լինել 15-ից:

Այդ սահմանափակումը չի տարածվում՝

- այցելուների,
- միջազգային դիտորդների,
- վերգետնյա եթերային հեռարձակում իրականացնող հեռուստառադիոընկերությունների ներկայացուցիչների վրա:

Դիտորդին տեղամասային կենտրոնից կամ ընտրական հանձնաժողովի նիստերից դուրս հրավիրելու դեպքում ընտրական հանձնաժողովի գրանցամատյանում կատարվում է համապատասխան գրառում՝ նշելով պատճառները:

Դիտորդն իրավունք չունի՝

- միջամտելու ընտրական հանձնաժողովի աշխատանքներին.
- միջամտելու ընտրական հանձնաժողովի կողմից որոշումների ընդունմանը.
- միջամտելու քվեարկության ընթացքին.
- իրականացնելու քարոզչություն.
- ընտրական հանձնաժողովի անդամներին տալու ցուցումներ, ներկայացնելու պահանջներ.
- կատարել միջազգային իրավունքի նորմերին հակասող կամ Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքով չսահմանված գործառույթներ:

Դիտորդը պարտավոր է՝

- իր իրավունքներն իրականացնելիս լինել անկողմնակալ, չեզոք, հրապարակայնորեն որևէ կանխակալ դիրքորոշում չարտահայտել կամ նախապատվելի վերաբերմունք չդրսևորել իշխանության կամ ընդդիմության, թեկնածուների, ընտրություններին մասնակցող կուսակցությունների հետ կապված որևէ հարցի նկատմամբ: Դիտորդներն իրենց անձնական դիտարկումները կարող են ներկայացնել ընտրական հանձնաժողովներին դիտորդական առաքելության զեկույցի միջոցով:

Դիտորդների բոլոր եզրահանգումների համար պետք է հիմք հանդիսանան իրենց անձնական դիտարկումները.

- գրանցվել ընտրական հանձնաժողովի գրանցամատյանում ընտրական հանձնաժողովի նիստերին, ինչպես նաև քվեարկության ընթացքում՝ քվեարկության սենյակում ներկա գտնվելու համար.
- պահպանել Ընտրական օրենսգրքի պահանջները:

ՔՎԵԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄԸ ԵՎ ԱՆՑԿԱՑՈՒՄԸ

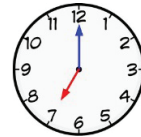
ՔՎԵԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽՈՐԴ ՕՐԸ

Տեղամասային ընտրական հանձնաժողովը վիճակահանությամբ՝

- ✓ բաշխում է տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի անդամի անհատական կնիքները.
- ✓ հարյուրական փաթեթներով առանձնացնում է քվեաթերթիկները և քվեարկության ծրարները.
- ✓ ընտրական փաստաթղթերը և նյութերը տեղավորում է չիրկիզվող պահարանում և կնքում այն.
- ✓ կահավորում է քվեարկության սենյակը, որը պետք է ավարտի մինչև ժամը 24.00-ն:

ՔՎԵԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ՕՐԸ

Մինչև տեղամասային կենտրոնի բացումը ժամը 7:00-8:00-ն տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի գործողությունների հաջորդականություն.

- ստուգվում է պահարանին սոսնձված թղթի ամբողջականությունը և ուտիկանության ծառայողներից ընդունվում է չիրկիզվող պահարանը.
- գրանցամատյանում կատարում է գրառում պահարանն ընդունելու մասին.
- իրականացվում է վիճակահանություն հանձնաժողովի անդամների գործառույթներն ու դրանց հերթափոխը որոշելու համար.
- վիճակահանության արդյունքները գրանցվում են գրանցամատյանում.
- տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի նախագահի հանձնարարությամբ մասնագետը ստուգում է տեխնիկական սարքավորումների աշխատանքը, մուտքագրում է ընտրական տեղամասի նույնականացման տվյալները և տպում է տվյալ տեխնիկական

սարքավորման միջոցով գրանցված ընտրողների բացակայությունը հավաստող տեղեկանք.

- տեխնիկական սարքավորման միջոցով տպված գրանցված ընտրողների բացակայությունը հավաստող տեղեկանքը հրապարակվում և սունձվում է գրանցամատյանում.
- բացվում է չհրկիզվող պահարանը.
- հանձնաժողովի յուրաքանչյուր անդամին հանձնվում է նախորդ օրվա վիճակահանությամբ իրեն տրամադրված անհատական կնիքը.
- գրանցամատյանում կնիք դնելով՝ հայտարարվում է կնիքի համարը.
- ստուգվում, փակվում և կնքվում է քվեատուփը (առկայության դեպքում՝ նաև շրջիկ արկղը).
- Ազգային ժողովի ընտրություններին մասնակցող կուսակցությունների հարյուրական փաթեթներով քվեաթերթիկները և մեկ փաթեթ քվեարկության ծրար (հարյուր հատ) հանձնվում է քվեաթերթիկներ և քվեարկության ծրարներ հատկացնող հանձնաժողովի անդամին (անդամներին): Երևանի ավագանու ընտրությունների դեպքում տրվում է քվեաթերթիկների մեկ կապ (հարյուր հատ).
- ընտրողների ցուցակները հանձնվում են ընտրողների գրանցման համար պատասխանատու հանձնաժողովի անդամին (անդամներին).
- հարյուր ինքնասունձվող դրոշմանիշ հատկացվում է ինքնասունձվող դրոշմանիշ փակցնող և քվեատուփի համար պատասխանատու հանձնաժողովի անդամին:

Վերոհիշյալ բոլոր գործողությունների մասին տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի գրանցամատյանում կադրավում են համապատասխան գրառումներ:

ՔՎԵԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ժամը 8:00-ին ընտրական տեղամասը հայտարարվում է բացված և թույլատրվում է ընտրողների մուտքը քվեարկության սենյակ:

1. Քվեարկության կարգը

Քվեարկությանը ներկայացած յուրաքանչյուր ընտրող պետք է գրանցվի: Առանց սահմանված կարգով գրանցվելու՝ ընտրողը չի կարող քվեաթերթիկ ստանալ և քվեարկել:

Յուրաքանչյուր ընտրող մոտենում է մասնագետին և ներկայացնում անձը հաստատող փաստաթուղթը.

Ընտրողի համար անձը հաստատող փաստաթուղթ են համարվում՝

- նույնականացման քարտը,
- կենսաչափական անձնագիրը,
- ոչ կենսաչափական անձնագիրը,
- անձնագրին կամ նույնականացման քարտին փոխարինող ժամանակավոր փաստաթուղթը՝ տրված լիազոր մարմնի կողմից,

Հինձառայողների համար՝

- զինվորական վկայականը կամ զինվորական գրքույկը, եթե գրանցվում են (քվեարկում են) զորամասի կազմված ընտրողների ցուցակում,

Կալանքի տակ գտնվող և պատիժը կրող՝ ընտրելու իրավունք ունեցող քաղաքացիների համար՝

- քրեակարարողական հիմնարկում գտնվող ընտրողի անձը հաստատող փաստաթուղթը,

Տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների ժամանակ՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիություն չունեցող ընտրողի համար՝

- օտարերկրյա քաղաքացիների համար՝ Հայաստանի Հանրապետությունում օրինական բնակությունը հավաստող ժամանակավոր կացության քարտը, մշտական կացության քարտը, Հայաստանի Հանրապետության հատուկ անձնագիրը.
- քաղաքացիություն չունեցող անձանց համար՝ Հայաստանի Հանրապետությունում մշտապես բնակվող քաղաքացիություն չունեցող անձի կացության վկայականը, ժամանակավոր կացության քարտը, մշտական կացության քարտը, Հայաստանի Հանրապետության հատուկ անձնագիրը.

- ☑ փախստական ճանաչված անձանց համար՝ կոնվենցիոն ճամփորդական փաստաթուղթը.
- ☑ Ռուսաստանի Դաշնության քաղաքացիների համար սահմանված փաստաթղթերի բացակայության դեպքում՝ Ռուսաստանի Դաշնության քաղաքացիությունը հավաստող անձնագիրը՝ տվյալ համայնքի բնակչության պետական ռեգիստրում հաշվառման վերաբերյալ նշումով:

1.1 Ընտրողների գրանցումը տեխնիկական սարքավորումների կիրառմամբ

Եթե ընտրողը ներկայացրել է.

**Եթե ընտրողը գրանցված է տվյալ տեղամասի ընտրողների ցուցակում
և որպես անձը հաստատող փաստաթուղթ ներկայացրել է.**

1. նույնականացման քարտը,
2. կենսաչափական անձնագիրը
3. 2008 թվականի հունվարի 1-ից հետո
տրված ոչ կենսաչափական անձնագիրը
և առ այդ պահին անձը հաստատող որևէ
փաստաթուղթ՝ չի մասնակցել
քվեարկությանը

Մինչև 2008 թվականի հունվարի 1-ը
տրված ոչ կենսաչափական անձնագիրը
և առ այդ պահին անձը հաստատող որևէ
փաստաթուղթ՝ չի մասնակցել
քվեարկությանը

ԷԿՐԱՆԻՆ ՀԱՅՏՆՎՈՒՄ ԵՆ.

1. տվյալ ընտրողի լուսանկարը,
2. ընտրական տեղամասի
ընտրողների ցուցակում ընտրողի
հերթական համարը
3. կանաչ նշան

1. ընտրական տեղամասի
ընտրողների ցուցակում ընտրողի
հերթական համարը
2. կանաչ նշան՝ առանց ընտրողի
լուսանկարի

**Այն դեպքում, երբ էկրանին հայտնվում է ԿԱՆԱՉ
նշան**

1. Ընտրողը ներմուծում է իր աջ ձեռքի ցուցամատի մատնահետքը: Դրա անհնարինության դեպքում մատնահետքը ներմուծվում է հետևյալ առաջնայնությամբ՝ ձախ ձեռքի ցուցամատը, աջ ձեռքի միջնամատը, ձախ ձեռքի միջնամատը, աջ ձեռքի մատնեմատը, ձախ ձեռքի մատնեմատը, աջ ձեռքի ճկույթը, ձախ ձեռքի ճկույթը, աջ ձեռքի բթամատը, ձախ ձեռքի բթամատը:

**! Մատնահետքը ներմուծելու անհնարինության դեպքում
• մատնահետքի ներմուծման քայլը բաց է թողնվում:**

II. Դրանից հետո տեխնիկական սարքավորումը տպում է ընտրողների ցուցակում ընտրողի հերթական համարը, ազգանունը, անունը, անձը հաստատող փաստաթղթի համարը, քվեարկության կտրոնի հերթական համարը, իսկ թվային շտեմարանում առկա լինելու դեպքում՝ նաև ընտրողի լուսանկարը պարունակող քվեարկության կտրոն:

III. Մասնագետը տպված քվեարկության կտրոնը ընտրողի անձը հաստատող փաստաթղթի հետ վերադարձնում է ընտրողին, որից հետո ընտրողը մոտենում է ընտրողների գրանցումն իրականացնող հանձնաժողովի համապատասխան անդամին:

IV. Ընտրողների գրանցումն իրականացնող հանձնաժողովի անդամն ընտրողից վերցնում է քվեարկության կտրոնը, ընտրողների ցուցակում գտնում է ընտրողի տողը, ընտրողը ստորագրում է իր տվյալների դիմաց՝ ընտրողի ստորագրության համար նախատեսված սյունակում, հանձնաժողովի անդամը իր անհատական կնիքն է դնում համապատասխան սյունակում, որից հետո անհատական կնիքով կնքում քվեարկության կտրոնը և այն փոխանցում ընտրողին:

V. Եթե ընտրողը **գրանցված չէ տվյալ ընտրական տեղամասի ընտրողների ցուցակում, ապա էկրանին հայտնվում է ԴԵՂԻՆ նշան**, իսկ եթե տեխնիկական սարքավորման մեջ առկա է համապատասխան տեղեկատվություն, ապա նաև այն ընտրական տեղամասի համարը, որի ցուցակում է ընդգրկված այդ ընտրողը: Նշված դեպքում ընտրողը դուրս է հրավիրվում քվեարկության սենյակից:

VI. Եթե ընտրողն **իր անձը հաստատող որևէ փաստաթղթով արդեն իսկ մասնակցել է քվեարկությանը, էկրանին հայտնվում է ԿԱՐՄԻՐ նշան**, ապա մասնագետը տեղեկացնում է հանձնաժողովի նախագահին: Հանձնաժողովի նախագահը նման դեպքում քվեարկության սենյակ է հրավիրում ոստիկանության ծառայողներին, որոնք ձեռնարկում են օրենքով սահմանված միջոցներ:

1.2 Ընտրողների գրանցումն առանց տեխնիկական սարքավորումների կիրառման իրականացվում է հետևյալ դեպքերում.

- ✓ գորամասում հաշվառված ընտրողների ցուցակով քվեարկություն.
- ✓ քրեակատարողական հիմնարկում քվեարկություն.
- ✓ շրջիկ արկղով քվեարկություն.
- ✓ քվեարկության օրը կազմվող՝ ընտրողների լրացուցիչ ցուցակով քվեարկություն.
- ✓ տեխնիկական սարքավորման խափանման կամ չլինելու պարագայում՝ քվեարկություն:

ՔՎԵԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ՕՐԸ ԿԱՉԱՎՈՂ՝
ԸՆՏՐՈՂՆԵՐԻ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՑՈՒՑԱԿՈՎ
ՔՎԵԱՐԿՈՒԹՅԱՆ
ԴԵՊՔՈՒՄ

ՁՈՐԱՄԱՍՈՒՄ ՀԱԵՎԱՌՎԱԾ
ԸՆՏՐՈՂՆԵՐԻ ՑՈՒՑԱԿՈՎ
ՔՎԵԱՐԿՈՒԹՅԱՆ
ԴԵՊՔՈՒՄ

Ընտրողների գրանցումն իրականացնող հանձնաժողովի համապատասխան անդամը

- ստուգում է ընտրողի ինքնությունը.
- ընտրողների ցուցակում գտնում է ընտրողի տվյալները (քվեարկության օրը կազմվող՝ ընտրողների լրացուցիչ ցուցակով քվեարկելու դեպքում լրացնում է ընտրողի անունը, հայրանունը, ազգանունը).
- լրացնում ընտրողի անձը հաստատող փաստաթղթի համարը.
- ընտրողն ստորագրում է իր անվան դիմաց.
- հանձնաժողովի անդամը դնում է իր անհատական կնիքը ստորագրության դիմաց.

Մասնագետի կողմից տեխնիկական սարքավորման մեջ ներմուծվում է, թե որ ցուցակի ընտրող է, ընտրողի համարը համապատասխան ցուցակում, որից հետո ընտրողը ներմուծում է իր մաքնահերքը:

Այդ գործողություններից հետո տեխնիկական սարքավորումը փրկում է քվեարկության կրորն, որը պարունակում է, թե որ ցուցակի ընտրող է, ընտրողի համարը համապատասխան ցուցակում և քվեարկության կրորնի հերթական համարը:

Մասնագետը կրորնը փոխանցում է ընտրողին:

Հանձնաժողովի համապատասխան անդամը ընտրողին գրանցելուց հետո լրացնում է համարակալված կտրոնը՝ վրան նշելով.

1. որ ցուցակի ընտրող է,
2. ցուցակում ընտրողի հերթական համարը,
3. անհատական կնիքով կնքում է քվեարկության կտրոնը,

այնուհետև կտրոնը փոխանցում է ընտրողին:

2. Քվեաթերթիկ և քվեարկության ծրար ստանալը

Ազգային ժողովի ընտրությունների ժամանակ քվեաթերթիկների և քվեարկության ծրարների տրամադրման համար պատասխանատու հանձնաժողովի անդամն ընտրողին տրամադրում է ընտրություններին մասնակցող յուրաքանչյուր կուսակցության մեկական քվեաթերթիկ և քվեարկության մեկ ծրար: **Ընտրողը չի կարող հրաժարվել բոլոր քվեաթերթիկներն ստանալուց:**

Երևանի ավագանիների ընտրությունների ժամանակ քվեաթերթիկների և քվեարկության ծրարների տրամադրման համար պատասխանատու հանձնաժողովի անդամն ընտրողին տրամադրում է մեկ քվեաթերթիկ և քվեարկության մեկ ծրար:

3. Քվեարկությունը

Ստանալով քվեաթերթիկը և քվեարկության ծրարը, ընտրողն անցնում է քվեարկության խցիկ՝ քվեարկելու:

! **Ընտրողը քվեաթերթիկը լրացնում է գաղտնի՝ քվեարկության խցիկում: Արգելվում է որևէ ձևով տեղեկանալ, թե ընտրողն ինչպես է քվեարկում:**

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԵՊՔՈՒՄ

- ✓ ընտրողն ընտրություններին մասնակցող կուսակցություններից որևէ մեկին ընտրում է այդ կուսակցության քվեաթերթիկը քվեարկության ծրարի մեջ դնելու միջոցով,
- ✓ տարածքային ընտրական ցուցակի թեկնածուներից որևէ մեկին ընտրելու դեպքում ընտրողն իր ընտրած քվեաթերթիկի երկրորդ էջում **V ձևի** նշում է կատարում այն թեկնածուի անվան դիմացի քառանկյունում, որին կողմ է քվեարկում,
- ✓ քվեաթերթիկն **առանց ծալելու** դնում է քվեարկության ծրարի մեջ:

Զօգտագործված քվեաթերթիկները գցվում են քվեարկության խցիկում տեղադրված առանձին տուփի մեջ:

ԵՐԵՎԱՆԻ ԱՎԱԳԱՆՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԵՊՔՈՒՄ

- ✓ ընտրողը **V ձևի** նշում է կատարում այն կուսակցության անվան դիմացի քառանկյունում, որին կողմ է քվեարկում, և քվեաթերթիկը տեղադրում է քվեարկության ծրարում:

*Քվեաթերթիկն ինքնուրույն լրացնելու հնարավորություն չունեցող ընտրողն իրավունք ունի հանձնաժողովի նախագահին տեղեկացնելուց հետո քվեարկության խցիկ հրավիրելու այլ անձի, որը **չպետք է լինի ընտրական հանձնաժողովի անդամ, վստահված անձ, դիտորդ, զանգվածային լրատվության միջոցի ներկայացուցիչ, այցելու:***

Անձն իրավունք ունի օգնելու քվեաթերթիկն ինքնուրույն լրացնելու հնարավորություն չունեցող միայն **ՄԵԿ** ընտրողի:

Քվեաթերթիկն ինքնուրույն լրացնելու հնարավորություն չունեցող ընտրողին օգնող անձի տվյալները գրառվում են տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի գրանցամատյանում:

*Եթե ընտրողը կարծում է, որ քվեաթերթիկը **սխալ է լրացրել կամ վնասել է**, ապա կարող է դիմել հանձնաժողովի նախագահին՝ նոր քվեաթերթիկ ստանալու համար: Հանձնաժողովի նախագահի հանձնարարությամբ ընտրողին հարկացվում է նոր քվեաթերթիկ (Ազգային ժողովի ընտրությունների ժամանակ՝ ընտրությունների մասնակցող յուրաքանչյուր կուսակցության մեկական քվեաթերթիկ):*

Սխալ լրացված (վնասված) քվեաթերթիկն (քվեաթերթիկներն) անհապաղ մարվում է:

Քվեարկելուց անմիջապես հետո **ԸՆՏՐՈՂԸ՝**

- մոտենում է քվեատուփի մոտ ինքնաստանձվող դրոշմանիշ փակցնող և քվեատուփի համար պատասխանատու անդամին,
- նրան է հանձնում քվեարկության կտրոնը:

4. Քվեատուփի մոտ

Ինքնաստանձվող դրոշմանիշ փակցնող և քվեատուփի համար պատասխանատու հանձնաժողովի **ԱՆԴԱՄԸ՝**

- ստուգում է կտրոնը, իր նախաձեռնությամբ կամ հանձնաժողովի այլ անդամի կամ վստահված անձի պահանջով կարող է ստուգել նաև ընտրողի անձը հաստատող փաստաթուղթը,
- առանց քվեարկության ծրարն ընտրողից վերցնելու քվեարկության ծրարի կտրվածքի միջով քվեաթերթիկին է փակցնում ինքնաստանձվող դրոշմանիշը,
- բացում է քվեատուփի ճեղքը և ընտրողին հնարավորություն է ընձեռում քվեարկության ծրարը գցելու քվեատուփի մեջ:

Եթե ընտրողը չի ներկայացնում քվեարկության կտրոն, ապա ինքնաստանձվող դրոշմանիշ փակցնող և քվեատուփի համար պատասխանատու անդամը տեղեկացնում է տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի նախագահին, որն ընտրողից վերցնում է քվեարկության ծրարը, անհապաղ մարում է՝ առանց ծրարի պարունակությունն ստուգելու:

Ընտրողն իրավունք չունի տեղամասային կենտրոնում հայտարարելու, թե ինչպես է քվեարկել:

Քվեարկելուց հետո ընտրողն անհապաղ պետք է դուրս գա քվեարկության սենյակից:

Քվեարկության ընթացքում տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝

- մինչև **ժամը 11.30-ը, 14.30-ը, 17.30-ը և 20.30-ը** տարածքային ընտրական հանձնաժողով հաղորդում է համապատասխանաբար մինչև ժամը 11.00-ն, 14.00-ն, 17.00-ն և 20.00-ն տվյալ ընտրական տեղամասում քվեարկությանը մասնակցած ընտրողների թիվը.
- պահպանում է կարգ ու կանոնը տեղամասային կենտրոնում և ապահովում է քվեարկության գաղտնիությունը.
- կարգավորում է ընտրողների հոսքը տեղամասային կենտրոն.
- վիճակահանությունների արդյունքներին համապատասխան ապահովում է հանձնաժողովի անդամների՝ 2 ժամը մեկ պարբերականությամբ հերթափոխը.
- ըստ անհրաժեշտության քվեաթերթիկներ և քվեարկության ծրարներ է տրամադրում հանձնաժողովի՝ քվեաթերթիկների և քվեարկության ծրարների տրամադրման համար պատասխանատու անդամին.
- ինքնաստսնձվող դրոշմանիշ փակցնող և քվեատուփի համար պատասխանատու անդամին հատկացնում է ինքնաստսնձվող դրոշմանիշեր, եթե քվեարկության ընթացքում ինքնաստսնձվող դրոշմանիշ փակցնող և քվեատուփի համար պատասխանատու անդամին հատկացված ինքնաստսնձվող դրոշմանիշերը սպառվել են.
- նոր ինքնաստսնձվող դրոշմանիշերի հերթական խմբաքանակն է հանձնում ինքնաստսնձվող դրոշմանիշ փակցնող և քվեատուփի համար պատասխանատու անդամից քվեարկության կտրոնները ստանալուց հետո.
- հաշվում է ինքնաստսնձվող դրոշմանիշ փակցնող և քվեատուփի համար պատասխանատու անդամից ստացած քվեարկության կտրոնները, և թիվն արձանագրում է տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի գրանցամատյանում:

ՏԵՂԱՄԱՍԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ՓԱԿՈՒՄԸ

Ժամը 20:00 տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի նախագահը հայտարարում է քվեարկության ավարտի մասին և

- ✓ արգելում է ընտրողների մուտքը քվեարկության սենյակ,
- ✓ քվեարկության սենյակում գտնվող ընտրողներին քվեարկելու հնարավորություն է տալիս,
- ✓ փակում է քվեատուփի ճեղքը,
- ✓ փակում է տեղամասային կենտրոնը:

ՔՎԵԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄԸ

Քվեարկության արդյունքների ամփոփումը կատարվում է քվեարկության սենյակում:

Քվեարկության արդյունքների ամփոփումն սկսվում է անմիջապես քվեարկության ավարտից հետո և ընթանում առանց ընդհատման մինչև քվեարկության արդյունքների ամփոփման վերաբերյալ արձանագրության կազմումը:

Տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի գործողությունները մինչև քվեատուփը բացելը

Տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝

- **փաթեթավորում է** հանձնաժողովի անդամների անհատական կնիքները, փաթեթը կնքվում և տեղադրվում է պարկում.
- **հաշվում է** ընտրողների ցուցակում ընտրողների ստորագրությունների հիման վրա քվեարկության մասնակիցների ընդհանուր թիվը
 - Առկայության դեպքում **առանձին հաշվում է նաև՝**
 - ✓ քվեարկության օրն ընտրական տեղամասում կազմված լրացուցիչ ցուցակում առկա ստորագրությունների թիվը,
 - ✓ շրջիկ արկղով քվեարկությանը մասնակցած ընտրողների լրացուցիչ ցուցակներում առկա ստորագրությունների թիվը:
- Այդ թվերը հրապարակվում և արձանագրվում են տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի գրանցամատյանում:
- Հանձնաժողովի նախագահը գրանցամատյանում արձանագրված՝ ընտրական տեղամասում քվեարկության մասնակիցների ընդհանուր

թիվը կապի հնարավոր միջոցներով անհապաղ հայտնում է տարածքային ընտրական հանձնաժողով:

- Եթե տեխնիկական սարքավորումն անխափան աշխատել է քվեարկության ընթացքում, ապա Ազգային ժողովի ընտրությունների ժամանակ տեխնիկական սարքավորման միջոցով տպում է տեղեկանք, որում նշվում են տարածքային ընտրական հանձնաժողովի և ընտրական տեղամասի համարները, տեխնիկական սարքավորման միջոցով գրանցված ընտրողների հերթական համարը համապատասխան ընտրական տեղամասի ընտրողների ցուցակում: Տեղեկանքը պետք է պարունակի նշում այն ընտրողների վերաբերյալ, որոնց գրանցումն իրականացվել է անձը հաստատող փաստաթղթի տվյալները ստեղծաշարով տեխնիկական սարքավորման մեջ ներմուծելու միջոցով:
- Տեղեկանքը տպելու անհնարինության դեպքում այդ մասին համապատասխան գրառում է կատարվում գրանցամատյանում:
- Տեղեկանքի մեկ օրինակը, ստորագրված տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի նախագահի կողմից և կնքված հանձնաժողովի կնիքով, տեղադրվում է պարկում:
- Տեղեկանքի մեկական օրինակ, ստորագրված տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի նախագահի կողմից և կնքված հանձնաժողովի կնիքով, ըստ պահանջի տրամադրվում է ամփոփման նիստին ներկա գտնվող թեկնածուներին, դիտորդներին և ընտրություններին մասնակցող կուսակցության մեկական վստահված անձի:
- Ընտրողների ցուցակները (բացառությամբ զորամասում, քրեակատարողական հիմնարկում և ձերբակալված անձանց պահելու վայրում կազմվող ընտրողների ստորագրված ցուցակների) տեղադրվում են առանձին պարկում (փոքր պարկ), փոքր պարկը փակվում է, պարկի վրա ստորագրում են հանձնաժողովի նախագահը և քարտուղարը, պարկը կնքվում է և պարկի վրա գրվում է ընտրական տեղամասի համարը:
Ձորամասում, քրեակատարողական հիմնարկում և ձերբակալված անձանց պահելու վայրում կազմվող ընտրողների ստորագրված ցուցակները փաթեթավորվում են առանձին, փաթեթը կնքվում է և փեղադրվում ոչ թե այդ, այլ փաստաթղթերի մեծ պարկում:

- **Հաշվում է** ընտրողներից ստացված տեխնիկական սարքավորման միջոցով տպված քվեարկության կտրոնները, փաթեթավորում, փաթեթները կնքում և տեղադրում է պարկում:
- **Հաշվում է** ընտրողներից ստացված համարակալված քվեարկության կտրոնները, փաթեթավորում, փաթեթները կնքում և տեղադրում է պարկում:
- **Հաշվում է** չօգտագործված ինքնասունձվող դրոշմանիշերը, փաթեթավորում, փաթեթը կնքում և տեղադրում է պարկում:
- **Հաշվում է** չօգտագործված համարակալված քվեարկության կտրոնները, փաթեթավորում, փաթեթը կնքում և տեղադրում է պարկում:
Համարակալված քվեարկության կտրոնները չօգտագործվելու դեպքում դրանք չեն հաշվվում, և նշվում է տարածքային ընտրական հանձնաժողովի հատկացրած կտրոնների թիվը:
- **Առանց հաշվելու փաթեթավորում է** չօգտագործված քվեաթերթիկները և սահմանված կարգով ներկայացնում տարածքային ընտրական հանձնաժողով:

Այդ գործողությունների արդյունքները հրապարակվում են և արձանագրվում տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի գրանցամատյանում:

Քվեաթերթիկների տեսակավորումը

- Հանձնաժողովի նախագահը բացում է քվեատուփը.
- քվեատուփից հանում քվեարկության մեկ ծրար.
- ցուցադրում այնպես, որ այն տեսանելի լինի ներկաների համար.
- քվեարկության ծրարից հանում է քվեաթերթիկը:

Քվեարկության ծրարի մեջ մեկից ավելի քվեաթերթիկներ գտնվելու

! դեպքում **հաշվարկում ընդգրկվում է** միայն սահմանված նմուշի քվեաթերթիկը, այսինքն՝ հաստատված նմուշի քվեաթերթիկը, որի վրա փակցված է այդ ընտրական տեղամասի

ինքնասունձվող դրոշմանիշը:

Ավելորդ գրառում պարունակող քվեարկության ծրարի դեպքում քվեաթերթիկը ծրարից չի հանվում, քվեարկության ծրարը դրանում գտնվող քվեաթերթիկի հետ անհապաղ մարվում է:

Հանձնաժողովի նախագահը հայտարարում է քվեաթերթիկի՝

- սահմանված կամ չսահմանված նմուշի լինելու մասին,
- վավեր կամ անվավեր լինելու մասին:

! **ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ** ընտրությունների դեպքում սահմանված նմուշի քվեաթերթիկն **ԱՆՎԱՎԵՐ Է, Եթե ներառում է ավելորդ գրառում:**

! **ԵՐԵՎԱՆԻ ԱՎԱԳԱՆՈՒ** ընտրությունների դեպքում քվեաթերթիկն **ԱՆՎԱՎԵՐ Է, եթե.**

մեկից ավելի թեկնածուի, կուսակցության օգտին նշումներ է ներառում

մեկ թեկնածու քվեարկվելու դեպքում միաժամանակ «կողմ եմ» և «դեմ եմ» բառերի դիմաց նշումներ է ներառում

բացի քվեարկության համար Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի սահմանած կամ դրան նմանվող նշանից, ներառում է ավելորդ գրառում

որևէ նշում չի ներառում

ակնհայտ խախտված է քվեաթերթիկում նշում կատարելու սահմանված ձևը

Սահմանված ձևի ոչ էական խախտումը չի կարող համարվել քվեաթերթիկի անվավերության հիմք, եթե ընտրողի մտադրությունը հստակ է և աներկբա:

Քվեաթերթիկները տեսակավորելիս՝

- քվեաթերթիկը ցուցադրվում է այնպես, որ տեսանելի լինի ներկաների համար.

- պահանջի դեպքում քվեաթերթիկը փոխանցվում է հանձնաժողովի մյուս անդամներին.
- հանձնաժողովի նախագահի հայտարարությանը համաձայն չլինելու դեպքում հանձնաժողովի անդամը ներկայացնում է առարկություն.
- առարկության դեպքում քվեարկության է դրվում հանձնաժողովի անդամի առաջարկությունը.
- քվեաթերթիկը դրվում է համապատասխան կուսակցության, կուսակցությունների դաշինքի օգտին քվեարկած կամ անվավեր քվեաթերթիկների փաթեթի մեջ:

Այս գործողությունը կրկնվում է քվեատուփում առկա բոլոր ծրարների համար:

Վավեր քվեաթերթիկի դեպքում հայտարարում է կուսակցության անվանումը, որի օգտին է քվեաթերթիկը.

- յուրաքանչյուր կուսակցության օգտին քվեարկված քվեաթերթիկները և անվավեր քվեաթերթիկները տեսակավորվում են առանձին-առանձին.
- քվեաթերթիկներն ըստ կուսակցության օգտին քվեարկված քվեաթերթիկների տեսակավորելուց և հաշվարկելուց հետո ստացված թվերը բարձրաձայն հայտարարվում և գրանցվում են տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի գրանցամատյանում.

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ընտրությունների ժամանակ յուրաքանչյուր կուսակցության վավեր քվեաթերթիկները տեսակավորելուց հետո տեղամասային ընտրական հանձնաժողովը (ըստ առավել թվով կողմ քվեարկված քվեաթերթիկներ ստացած կուսակցությունների) հաշվարկում է կուսակցության տարածքային ընտրական ցուցակում ընդգրկված յուրաքանչյուր թեկնածուին կողմ քվեարկված քվեաթերթիկների թիվը:

Այդ նպատակով՝ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի նախագահը, քվեաթերթիկի երկրորդ էջում կատարված նշումի համաձայն, հայտարարում է, թե կուսակցության տարածքային ընտրական ցուցակի որ թեկնածուի օգտին է քվեարկված:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Եթե քվեաթերթիկը երկրորդ էջում՝

- ներառում է մեկից ավելի թեկնածուների օգտին նշումներ
- որևէ նշում չի ներառում
- ակնհայտ խախտված է քվեաթերթիկում նշում կատարելու սահմանված **V** ձևը

Այս քվեաթերթիկը մնում է միայն կուսակցության օգտին քվեարկած քվեաթերթիկների փաթեթում:

Այս գործողությունը կրկնվում է յուրաքանչյուր կուսակցության օգտին քվեարկած բոլոր քվեաթերթիկների համար:

Նշված կարգով յուրաքանչյուր կուսակցության քվեաթերթիկները տեսակավորելուց հետո հաշվարկվում է այդ կուսակցության տարածքային ընտրական ցուցակի յուրաքանչյուր թեկնածուի օգտին քվեարկված քվեաթերթիկների թիվը, բարձրաձայն հայտարարվում և գրանցվում է տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի գրանցամատյանում:

Բոլոր կուսակցությունների քվեաթերթիկները տեսակավորելուց հետո յուրաքանչյուր կուսակցության, կուսակցությունների դաշինքի կողմ քվեարկած քվեաթերթիկները փաթեթավորվում են միասին:

Տեսակավորման ողջ ընթացքում հանձնաժողովի անդամներին արգելվում է նշումներ կապարել, ինչպես նաև իրենց մոտ ունենալ գրիչներ, մատիտներ և նշումներ կապարելու այլ առարկաներ:

Քվեարկության արդյունքների ամփոփման արձանագրության կազմումը տեղամասային ընտրական հանձնաժողովում

Հիմք ընդունելով կատարված հաշվարկները և գրանցամատյանում արձանագրված տվյալները տեղամասային ընտրական հանձնաժողովը կազմում է տեղամասում քվեարկության արդյունքների արձանագրություն: Արձանագրության կազմումը հանձնաժողովը պետք է ավարտի քվեարկության ավարտից **12 ժԱՄ** հետո:

Արձանագրությունը կազմվում է 4 օրինակից.

- ✓ **1 օրինակը** փակցվում է տեղամասային կենտրոնում՝ ընտրողների ցուցակների կողքին.
- ✓ **1 օրինակը** տեղադրվում է ընտրական փաստաթղթերի պարկում.
- ✓ **2 օրինակը** ներկայացվում են տարածքային ընտրական հանձնաժողով:

Արձանագրությունը **USՏՐԱԳՐՈՒՄ ԵՆ** հանձնաժողովի նախագահը, քարտուղարը և անդամները, **ԿՆՔՈՒՄ Է** հանձնաժողովի նախագահը:

Արձանագրության մեկ օրինակը ընտրական փաստաթղթերի մեկանգամյա օգտագործման պարկում տեղադրելուց հետո պարկը պետք է փակվի: **Պարկը փակելու համար պատասխանատու է տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի նախագահը:**

Քվեարկության ավարտից հետո ոչ ուշ, քան 14 ժամվա ընթացքում տարածքային ընտրական հանձնաժողով են ներկայացվում՝

- ✓ ընտրական փաստաթղթերի մեկանգամյա օգտագործման պարկը.
- ✓ ընտրողների ստորագրված ցուցակների պարկը.
- ✓ չօգտագործված քվեարկության ծրարների փաթեթը.
- ✓ չօգտագործված քվեաթերթիկները.
- ✓ քվեարկության արդյունքների արձանագրության 2 օրինակը.
- ✓ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի գրանցամատյանը.
- ✓ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի կնիքը.
- ✓ տեխնիկական սարքավորումը (սարքավորումները).
- ✓ քվեատուփը (քվեատուփերը), Ազգային ժողովի ընտրությունների ժամանակ՝ նաև շրջիկ արկղը (առկայության դեպքում).
- ✓ քվեարկության խցիկները:

Ընտրական փաստաթղթերը տարածքային ընտրական հանձնաժողով են տեղափոխում ոստիկանության ծառայողների ուղեկցությամբ: Դիտորդները կարող են իրենց միջոցներով ուղեկցելու ընտրական փաստաթղթերը տեղամասային ընտրական հանձնաժողովից տարածքային ընտրական հանձնաժողով տեղափոխող մեքենան:

**ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ
ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՏԵՂԱՄԱՍԱՅԻՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ
ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎՆԵՐԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ՍՏԱՆԱԼՈՒՑ ՀԵՏՈ**

Տարածքային ընտրական հանձնաժողովում ստուգվում է ընտրական տեղամասերում քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ արձանագրության կազմման վավերականությունը, իսկ թվաբանական սխալների առկայության դեպքում տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի նախագահը և քարտուղարը վերացնում են այդ սխալները՝ ուղղումները վավերացնելով իրենց ստորագրություններով:

***Ելակետային տվյալների փոփոխություն չի կատարվում:
Ելակետային են տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի կողմից
հար-հար հաշվելու միջոցով ստացված տվյալները:***

Տարածքային ընտրական հանձնաժողովում նշում է կատարվում տեղամասում քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ արձանագրության ընդունման ամսաթվի և ժամանակի մասին, ինչը վավերացվում է տարածքային ընտրական հանձնաժողովի նախագահի ստորագրությամբ և հանձնաժողովի կնիքով:

Տարածքային ընտրական հանձնաժողովը համեմատում է տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի կնիքի համարը տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի արձանագրության կնիքի համարի հետ:

Տարածքային ընտրական հանձնաժողովը պարբերաբար, բայց ոչ ուշ, քան **3 ժԱՄԸ** մեկ տպում է քվեարկության արդյունքների աղյուսակավորումը:

Աղյուսակավորումը, վավերացված տարածքային ընտրական հանձնաժողովի նախագահի (տեղակալի) և քարտուղարի ստորագրություններով և հանձնաժողովի կնիքով, անհապաղ փակցվում է հանձնաժողովում՝ բոլորի համար տեսանելի տեղում: Ընտրական տեղամասերում քվեարկության արդյունքների արձանագրությունների տվյալների մուտքագրումը համակարգիչ տարածքային ընտրական հանձնաժողովն ավարտում է քվեարկության ավարտից հետո՝ ոչ ուշ,

քան **20 ժԱՄՎԱ** ընթացքում: Տարածքային ընտրական հանձնաժողովն աղյուսակավորում է քվեարկության արդյունքները՝ ըստ ընտրական տեղամասերի, ինչպես նաև գումարային արդյունքների:

Տարածքային ընտրական հանձնաժողովը քվեարկության արդյունքների աղյուսակավորման վերջնական օրինակը, վավերացված հանձնաժողովի նախագահի (տեղակալի) և քարտուղարի ստորագրություններով և հանձնաժողովի կնիքով, անհապաղ փակցնում է հանձնաժողովում՝ բոլորի համար տեսանելի տեղում: Ընտրական հանձնաժողովի նիստին ներկա գտնվելու իրավունք ունեցող անձանց պահանջով նրանց տրվում է տարածքային ընտրական հանձնաժողովի սպասարկման տարածքում քվեարկության արդյունքների աղյուսակավորման մեկ օրինակ՝ վավերացված հանձնաժողովի նախագահի (տեղակալի) և քարտուղարի ստորագրություններով ու հանձնաժողովի կնիքով:

Ազգային ժողովի ընտրությունների ժամանակ տարածքային ընտրական հանձնաժողովն ընտրական տեղամասում քվեարկության արդյունքների արձանագրության մեկ օրինակը քվեարկության ավարտից **24 ժԱՄ** հետո ներկայացնում է Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով:

Ազգային ժողովի ընտրությունների ժամանակ տարածքային ընտրական հանձնաժողովը քվեարկության հաջորդ օրը՝ **ԺԱՄԸ 12.00-ԻՑ ՍԿՍԱԾ**, իրականացնում է ընտրողների ցուցակների սկանավորում, որին կարող են հետևել ընտրական հանձնաժողովների անդամները, թեկնածուները, վստահված անձինք, դիտորդները և զանգվածային լրատվության միջոցների ներկայացուցիչները:

Ընտրողների ցուցակները սկանավորվում են այնպես, որ տվյալ ընտրական տեղամասի ընտրողների ցուցակում ընտրողի հերթական համարը, ազգանունը, անունը, հայրանունը, ծննդյան ամսաթիվը, հաշվառման վայրի հասցեն, ինչպես նաև ընտրողի ստորագրության, ընտրողների գրանցման համար պատասխանատու հանձնաժողովի անդամի անհատական կնիքի համար նախատեսված սյունակները լինեն տեսանելի:

Ընտրողների սկանավորված ցուցակները ոչ ուշ, քան սկանավորման աշխատանքներն սկսվելուց **24 ժԱՄ ՀԵՏՈ** պաշտոնապես հրապարակվում և ներբեռնելու և, ըստ ընտրական տեղամասերի, որոնման հնարավորությամբ տեղադրվում են Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի համացանցային կայքում:

ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը տարածքային ընտրական հանձնաժողովներից ստացված ընտրական տեղամասերում քվեարկությունների արդյունքների հիման վրա քվեարկության ավարտից ոչ ուշ, քան **24 ժԱՄ ՀԵՏՈ**, ամփոփում է Ազգային ժողովի, Երևանի ավագանու ընտրության քվեարկության նախնական արդյունքները, արձանագրությամբ վավերացնում դրանք:

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ քվեարկության օրվանից հետո՝ 7-րդ օրը, հիմք ընդունելով ընտրական տեղամասերում քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ արձանագրությունները, վերահաշվարկի արդյունքները, քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ ընդունած որոշումները, կազմում է արձանագրություն՝ քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ:

* * *

Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի նորմատիվ և անհատական որոշումները տեղադրված են կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի համացանցային կայքում www.elections.am:

ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ Վարքագծի կանոնագիրը դիտորդների համար

- Իրենց պարտականություններն իրականացնելիս դիտորդները պետք է բացառապես անկողմնակալ լինեն և ոչ մի դեպքում հրապարակայնորեն որևէ կանխակալ դիրքորոշում չարտահայտեն կամ նախապատվելի վերաբերմունք չդրսևորեն իշխանության մարմինների, կուսակցությունների, թեկնածուների կամ ընտրական գործընթացի հետ կապված որևէ հարցի նկատմամբ:
- Դիտորդներն իրենց պարտականությունները պետք է իրականացնեն աչքի չընկնող եղանակով առանց միջամտելու ընտրական գործընթացին: Դիտորդները կարող են հարցեր տալ ընտրությունների համար պատասխանատու պաշտոնյաներին և նրանց ուշադրությունը հրավիրել խախտումների վրա, սակայն չպետք է ցուցումներ տան կամ չեղարկեն նրանց որոշումները:
- Դիտորդները պետք է շարունակեն իրենց պարտականությունների իրականացումն ընտրությունների ամբողջ օրը, այդ թվում՝ քվեների հաշվարկի ժամանակ, իսկ համապատասխան հանձնարարության դեպքում նաև աղյուսակավորման փուլի ժամանակ:
- Դիտորդների բոլոր եզրահանգումների համար պետք է հիմք հանդիսանա իրենց անձնական դիտարկումները կամ հստակ և համոզիչ փաստերը կամ ապացույցները:
- Դիտորդները չպետք է լրատվամիջոցներին որևէ դիտողություններ կատարեն ընտրական գործընթացի կամ իրենց դիտարկումների վերաբերյալ, իսկ լրատվամիջոցներին տված ցանկացած մեկնաբանություն պետք է սահմանափակվի դիտորդական առաքելության և դիտորդների դերի վերաբերյալ ընդհանուր տեղեկատվությամբ:

- Դիտորդները չպետք է ավելորդ և անհարկի ռիսկի դիմեն: Յուրաքանչյուր դիտորդի անձնական անվտանգությունն ավելի առաջնահերթ է, քան ցանկացած այլ նկատառում:
- Դիտորդները պետք է կրեն սահմանված տարբերակման նշանները, որոնք տրվում են ընդունող երկրի կառավարության կամ ընտրական հանձնաժողովի կողմից, և նման պահանջի դեպքում իրենց ինքնությունը ներկայացնեն ցանկացած պաշտոնյայի:
- Դիտորդները պետք է ենթարկվեն բոլոր ազգային օրենքներին և կանոնակարգերին:
- Դիտորդների կողմից պետք է դրսևորվի շրջահայացություն և պրոֆեսիոնալ մոտեցում բոլոր դեպքերում:
- Դիտորդները պետք է մասնակցեն առաքելության բոլոր հավաքներին և խորհրդակցություններին և խստորեն հետևեն տեղաբաշխման պլանին և ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ Ընտրությունների դիտորդական առաքելության կողմից տրված մնացած բոլոր ցուցումներին¹:

¹ Աղբյուրը՝ [Election Observation Handbook, Sixth Edition, OSCE/ODIHR](#)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԴԻՏՈՐԴԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ.....	3
ԴԻՏՈՐԴԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ.....	3
Այցելուներ.....	4
ՀԱՎԱՏԱՐՄԱԳՐՄԱՆ ԿԱՐԳԸ, ԴԻՏՈՐԴՆԵՐԻ ԼԻԱԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԺԱՄԿԵՏԸ	5
ԴԻՏՈՐԴԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ, ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԸ.....	7
ՔՎԵԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄԸ ԵՎ ԱՆՅԿԱՅՈՒՄԸ.....	13
ՔՎԵԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ	15
Քվեարկության կարգը.....	15
Ընտրողների գրանցումը տեխնիկական սարքավորումների կիրառմամբ16 Ընտրողների գրանցումն առանց տեխնիկական սարքավորումների կիրառման իրականացվում է հետևյալ դեպքերում.	19
Քվեաթերթիկ և քվեարկության ծրար ստանալը.....	20
Քվեարկությունը	20
Քվեատուփի մոտ.....	22
ՏԵՂԱՄԱՍԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ՓԱԿՈՒՄԸ.....	24
ՔՎԵԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄԸ.....	24
ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՏԵՂԱՄԱՍԱՅԻՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎՆԵՐԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՍՏԱՆԱԼՈՒՅ ՀԵՏՈ.....	31
ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ	33
ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ Վարքագծի կանոնագիրք դիտորդների համար	34